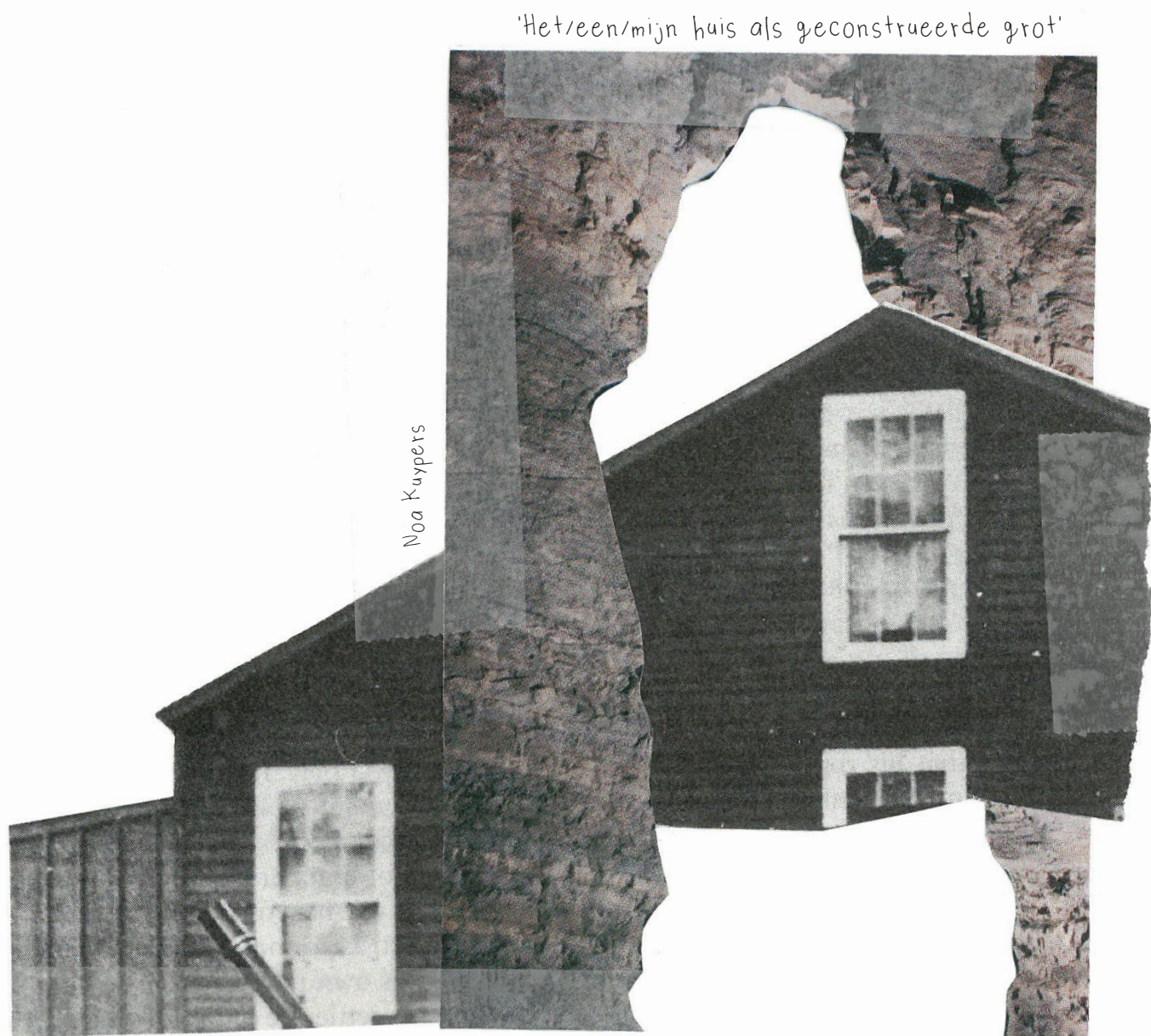

Begeleiders: Hilde Stevens & Janneke Janssen
Academiejaar: 2025-2026
Opleiding: Grafisch Ontwerp
Afstudeerrichting: Grafisch Ontwerp

1. Abstract
2. Gedicht Anna Achmatova
3. Inleiding
4. Wat maakt een (t)huis:
5. (Atmo)sfeer
6. De verbouwing
7. Artistiek project
8. Reflectief besluit
9. Bronnenlijst

Foto sculptuur bachelorproef

Abstract

In mijn project 'Het/een/mijn huis als geconstrueerde grot' onderzoek ik de spanning tussen verval en standvastigheid: hoe een gebouw transformeert en toch zijn kern behoudt, en hoe atmosfeer, dat ongrijpbare samenspel van licht, materiaal, geheugen en emotie, een lege schil omtovert tot een thuis. Het vertrekpunt is de observatie dat een huis nooit werkelijk leeg is; het draagt littekens van vroegere bewoning. Tijdens de renovatie van een woning uit 1830 leg ik deze verborgen lagen bloot, parallel aan een artistiek project waarin ik herinnering en materiaal met elkaar combineer. Door plattegronden te tekenen op basis van impressies, kleimodellen te stapelen en betonnen kubussen met uitgeholde gangen te gieten, vertaal ik het vluchtige van geheugen naar het tastbare van een fundament. Collage fungeert hierin als terugkerend ritueel, een proces van afbreken en herschikken dat het verbouwingsproces zelf weerspiegelt. Geïnspireerd door de praktijk van Do Ho Suh, Sara Bomans en Peter Zumthor, toon ik aan dat atmosfeer niet statisch is, maar draagbaar: een opeenstapeling van tijdlagen, materiële sporen en menselijke tussenkomst. Het resultaat is een visuele taal die het onzichtbare fundament en de dromerige invulling van een plek naast elkaar plaatst, en bevestigt dat een huis pas leeft in de spanning tussen wat was, wat is, en wat we met ons meedragen.

Gedicht Anna Achmatova

Hier is alles nog gelijk gebleven,
Hier is dromen zonder zin wellicht.
In een huis als dit zo afgelegen,
Doet men beter vroeg de luiken dicht.

't Stille huis dat uitzielt op de bomen
Is verlaten, niemand die het bezoekt.
Hier is iemand uit de strop genomen,
En de dode is daarna vervloekt.

Of hij zich nu droef of vrolijk voelde,
't Is alleen de dood die winnen kan.
Langs versleten rode pluche der stoelen
Flitst zijn schaduw nog zo nu en dan.

En de koekoeksklok slaat naar believen
Steeds maar helderder het nachtelijk uur.
Door een spleetje zie ik: paardendieven
Maken onder aan de berg een vuur.

Als een voorbode van mist en regen
Kruipt de rook laag langs de bodem voort.
Maar ik ben niet bang. Want ik draag tegen
Ongeluk mijn blauwen zijden koord.

Mei 1912

Inleiding

Ik heb altijd een fascinatie gehad met architectuur. Maar mijn fascinatie ging vaak niet naar de fysieke gebouwen zelf, al apprecieer ik die wel, maar eerder naar de atmosfeer die een ruimte kan creëren. Het gevoel dat een ruimte kan geven en de geheimen die opgeslagen worden binnen de muren. Mijn fascinatie begon bij iets veel ouder: de grot. Die eerste schuilplaats waar de mens zich terugtrok, bescherming zocht en voor het eerst het besef had van een plek die de zijne was. Een plek waar herinneringen als het ware in de muren lijken te zitten opgeslagen. In grotten hangt een atmosfeer die tijdloos aanvoelt, een stilte die zwaar is en een duisternis die niet leeg is maar ergens toch vol aanwezigheid zit. Het is diezelfde sfeer die ik terugzoek in huizen. Huizen waar ik gewoond heb, het huis dat ik aan het verbouwen ben en plaatsen waar ik passeer. Een renovatie is een menselijke ingreep, iets technisch, gepland en constructief. Maar toch roept het iets van die onmenselijke ruwheid op. Wanneer je de vloeren wegbreekt, muren openmaakt en funderingen blootlegt, keert het huis tijdelijk terug naar zijn grotachtige vorm. Het is dan geen comfortabel onderkomen meer maar iets gereduceerd tot rauwe materieblokken, iets kwetsbaars. Want wat is een huis anders dan een geconstrueerde grot? Een plek waar we ons terugtrekken uit de wereld, waar we geborgenheid vinden, waar we onze herinneringen maken en bewaren. In beide ruimtes voel je de tijd anders verstrijken. In grotten is het de eeuwigheid die je tegemoetkomt, in huizen is het de geschiedenis die zichtbaar wordt in lagen verf, scheuren en verbouwingen. Er is iets rauws en authentieks aan grotten dat mij aantrekt, de onbewerkte wanden, de organische vormen, de manier waarop licht en schaduw er samenspelen zonder menselijke tussenkomst.

Huis van mijn grootouders in Frankrijk, 2012

Als kind bezochten we om de paar jaar mijn grootouders in Zuid-Frankrijk, vlak aan de voet van de Pyreneeën. Op het domein waar ze woonden stond er achteraan in een stukje bos een oud, vervallen huisje. Ooit zou er een Spaanse familie gewoond hebben en dus werd het huisje ‘het huisje van de Spanjaarden’ genoemd. Iedere keer als we het passeerden wilde ik binnengaan, maar mijn grootvader zei altijd dat het oud en vervallen was en dus gevaarlijk om te betreden. Bij het spelen in de tuin hield ik het huisje altijd in de gaten, alsof er elk moment licht zou kunnen aangaan.

Jaren later, na de dood van mijn grootvader keerde ik samen met mijn papa terug naar Salies-du-Salat, het dorpje waar ze woonden, om mijn grootmoeder te helpen inpakken want het huis was te groot geworden voor haar alleen. Bij het wandelen door de tuin samen met mijn papa vertelde ik hem over de fascinatie die ik als kind had met het huisje van de Spanjaarden, en tot mijn grootste verbazing zei hij dat ik dan maar eens binnen moest gaan kijken nu het nog kon. Was het dan niet gevaarlijk, zoals mijn grootvader mij altijd had gewaarschuwd? Blijkbaar was ik nu oud genoeg. Het huisje was erg vervallen. Delen van de vloer waren ingezakt en ramen kapot gegooit door jongeren uit het dorp. Maar de atmosfeer die er hing was ongelooflijk. Er hingen foto's aan de muren en er lag nog bestek in de la. Een archief van een vergeten tijd, een verdwenen familie. Ik kreeg niet genoeg van fantaseren over het huisje in de bloei van zijn tijd. Bij het binnengaan in de slaapkamer zag ik dat er nog een matras op een van de bedden lag. Buiten enkele lakens lag er nog iets op de matras. Toen ik met mijn zaklamp richting de matras scheen zag ik de restanten van een dode hond. Een oude, misschien zieke hond die er lang geleden zijn laatste plek had gevonden.

Met een schreeuw ben ik het huisje uit gerend, terug naar mijn papa die buiten stond te wachten en terug naar het huis van mijn grootmoeder. Om er nadien nooit meer binnen te gaan. Het is die spanning tussen verval en standvastigheid, tussen stilte en aanwezigheid waar ik doorheen mijn project naar opzoek ga. Deze herinnering bevestigt voor mij dat een verlaten plek nooit echt leeg is, maar een archief van een geleefde tijd met zich meedraagt.

‘Kan atmosfeer zich opnieuw laten ervaren zonder volledige reconstructie, maar door fragmenten, leegte en de spanning tussen verval en standvastigheid?’

Wat maakt een (t)huis

Misschien moet ik mijn onderzoek beginnen bij het begin, waarom zijn mensen op zoek gegaan naar vaste plekken en huizen om te verblijven? Lang voordat de mensheid steden bouwde, leefden we als rondtrekkers. Jagers en verzamelaars trokken rond met de seizoenen, op zoek naar voedsel, water en kudden. Onderdak was tijdelijk: een grot, een afdak van takken, een huidtent die snel op- en afgebroken moest worden. Huizen bestonden niet. De wereld was het dak boven hun hoofd. Maar het klimaat werd warmer, stabiel en in verschillende delen van de wereld ontdekten mensen hoe ze op een vaste plek konden blijven, een thuis konden vormen. Vooral voor landbouw en vee. De eerste permanente nederzettingen ontstonden zo'n 9 tot 12 duizend jaar geleden (Dusseldorp & Amkreutz, 2020). Maar de behoefte aan een vaste plek ging veel verder dan landbouw alleen. Een huis bood bescherming tegen weersomstandigheden, roofdieren en andere mensen. Het werd een plek om te kunnen bewaren, om aan te hechten.

Overleden hond in het huisje van de Spanjaarden, Frankrijk, 2012

Sara Bomans, Memories of houses that I didn't enter, 2019

Het zit misschien in onze genen om van een plaats een thuis te maken. Naarmate gemeenschappen groeiden, ontstonden er sociale verbanden: families bleven bijeen, rollen werden verdeeld, rituelen kregen een vaste plek. Het onderdak evolueerde van een functionele schuilplaats naar een sociale eenheid. De reden waarom de mensheid uiteindelijk vrijwel overal in huizen is gaan wonen, is dus een samenspel van ecologie, economie en psychologie. We zochten voorspelbaarheid in een onstabiele wereld. We zochten vaste grond onder onze voeten, stabiliteit. Een thuis biedt niet alleen beschutting, het creëert een gevoel van continuïteit. Het is de plek waar bezit veilig is, waar herinneringen worden opgebouwd en waar de mens zich kan afzetten tegen de onvoorspelbaarheid van de buitenwereld. Wordt een huis een thuis wanneer het ruimte maakt voor herinnering, wanneer de muren niet alleen wind tegenhouden en er een geur blijft hangen na een afscheid. Is een thuis dan misschien een archief van een geleefde tijd?

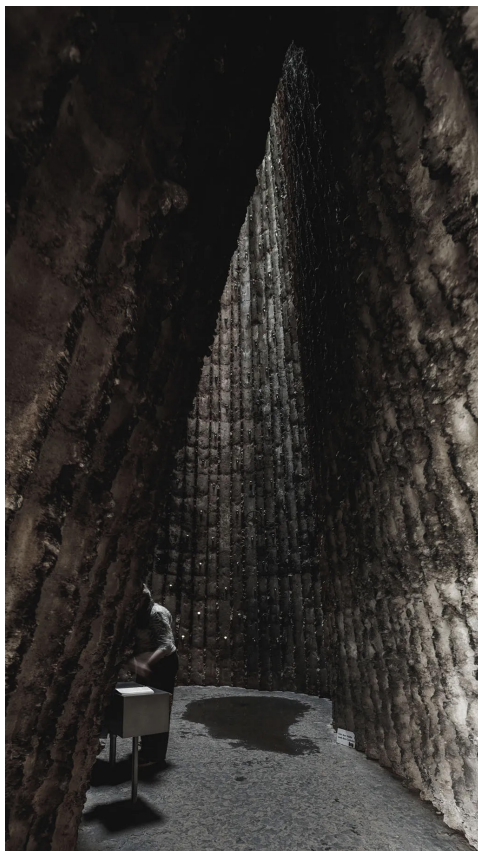
Een huis voelt aan als een schil rond een stuk fruit. Bewoners eten stukje per stukje aan de kern van de vrucht en uiteindelijk blijft de schil achter. Als kind ben ik vaak verhuisd, ik heb in veel verschillende schillen gewoond. Niet elke schil was evenveel een thuis als de andere maar ik verbleef wel steeds in hun kern. Elk huis had zijn eigen atmosfeer maar alle huizen bleven uiteindelijk leeg en alleen achter, wachtend op nieuwe bewoners, nieuwe verhalen. Een huis is als een lege kartonnen doos. Het komt in alle verschillende maten en vormen en is nodig om zijn inhoud te beschermen. Stil langs buiten met leven binnenin. Kunstenaar Sara Bomans ontwierp in de reeks *Memories of houses that I didn't enter* kartonnen maquettes. Ze maakte deelruimtes: ze snijdt de binnenruimtes open en maakt het inwendige zichtbaar.

Thanks for the view, Mr. Mies, Aubert, Cavar, Chandani

Het is precies dit ontleden van het huis, dit blootleggen van de lege schil, dat ik terugzie in het werk van Sara Bomans. Het ontleden van het huis betekent niet alleen begrijpen hoe het in elkaar zit, maar ook tonen wat overblijft als bewoners vertrekken. Sara Bomans maakt dat zichtbaar. Deze lege schillen, deze verlaten dozen, ze zijn niet echt leeg. Ze dragen nog steeds de afdruk van wie of wat er was. Het zijn verlaten ruimtes die in de verbeelding gevuld kunnen worden met een verleden of een toekomst. Sara vertelt dat hoe meer inhoud er aanwezig is, hoe slechter we kijken. De ruimtes geven zowel een geborgen gevoel als een bepaalde verlatenheid. Ook de schaal van de maquettes speelt een rol. Ze zijn gebaseerd op het menselijk hart, iets dat je in je hand kunt houden. Het hart van het huis, dat wordt wel eens vaker toegewezen aan een bepaalde kamer. Wat deze zoektocht mij duidelijk maakt, is dat een huis nooit echt leeg is. Zelfs wanneer bewoners vertrekken, vloeren worden weggebroken en muren openliggen, blijft er een structuur die met de tijd gebruik en atmosfeer vasthoudt. Het werk van Sara Bomans bevestigt dat leegte geen afwezigheid is, maar een ruimte waar verbeelding en herinnering hun plek krijgen. Maar om leegte te bekomen moet er ooit niet-leegte zijn geweest, atmosfeer ontstaat niet uit niets.

In het boek *Thanks for the view, Mr. Mies: Lafayette Park, Detroit* onderzoeken grafisch ontwerper Danielle Aubert en auteurs Lana Cavar en Natasha Chandani hoe bewoners van Mies van der Rohe's iconische modernistische gebouwen in Lafayette Park Detroit, van architecturale meesterwerken hun persoonlijke thuis maken. Het boek toont aan de hand van portretten van de bewoners, dat hun woonkamers niet enkel met meubels en spullen gevuld worden. Het laat zien hoe mensen de "witte dozen" van Mies vullen met hun eigen identiteit.

Bruder Klaus Field Chapel, Zumthor, 2008, Mechernich

Hun eigen Atmosfeer. De bewoners vullen de ruimtes op zeer verschillende manieren in: sommigen volgen de modernistische esthetiek van het gebouw en anderen brengen felle kleuren, eclectische stijlen of investeren nauwelijks in het interieur.

Bewoners passen de woningen continu aan om ze leefbaar te maken en zo te houden. Zo zijn er problemen met condens op de ramen die leiden tot creatieve oplossingen zoals bijvoorbeeld het plaatsen van rotstuinen op de vensterbanken die zorgen voor vochtabsorbatie en luchtcirculatie. De hittebeheersing in de glazen gebouwen vereist ook constante aanpassingen, evenals de privacy-behoefte van de bewoners die botsen met de transparante architectuur van Mies van der Rohe. Het boek toont dat zelfs in de meest iconische, door een meesterarchitect ontworpen gebouwen, het thuis-gevoel niet enkel voortkomt uit het ontwerp zelf, maar uit hoe bewoners de ruimte personaliseren, de gemeenschap die ontstaat en de herinneringen die gemaakt worden. Maar wat is nu juist een atmosfeer? En hoe kan een ruimte zijn eigen atmosfeer bekomen?

(Atmo)sfeer

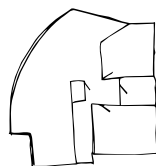
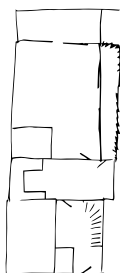
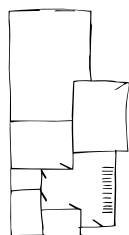
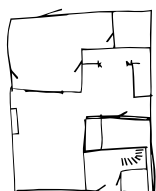
Is het misschien de atmosfeer die we creëren in ons huis dat ervoor zorgt dat ons huis een thuis wordt? De Duitse architect Peter Zumthor beschrijft in zijn boek 'Atmospheres', dat gebaseerd is op een lezing die hij in 2003 gaf, atmosfeer als een esthetische categorie, een samenhang van allerlei verschillende factoren en de manier waarop die factoren met elkaar in gesprek gaan. Zo kunnen kleur, geluid, licht, materiaal en textuur allemaal samen spelen in het creëren van een specifieke atmosfeer. Een andere belangrijke toevoeging is emotie.

Do Ho Suh: Walk the House. London: Tate Modern, 2025

Gevoelens en herinneringen dragen bij aan het opwekken van een specifieke atmosfeer. Zonder dat bepaalde gevoel te hebben op precies die bepaalde dag op die bepaalde plek, was de atmosfeer die er heerste anders geweest. We kunnen atmosfeer dan ook gaan zien als iets heel variabel. Uit nieuwsgierigheid keerde ik terug naar de huizen waar ik als kind gewoond heb, maar het terugkeren van de atmosfeer die er hing in de periodes dat ik er verbleef gebeurde natuurlijk niet. Had het geholpen als ik aangebeld had en de ruimtes nog eens van binnen had kunnen zien? Al zou waarschijnlijk niet veel meer hetzelfde zijn. Nu weet ik dat het uitblijven van dat gevoel waar ik naar op zoek was ligt aan het feit dat alle aspecten, buiten het gebouw zelf, niet meer aanwezig zijn. Enkel nog de schil, de kartonnen doos. Maar kan atmosfeer bewaard worden? In foto's? Objecten? Geuren? Of zelfs woorden?

Do Ho Suh is een Koreaanse kunstenaar die in 2025 de tentoonstelling: *The Genesis Exhibition: Do Ho Suh: Walk the House* in Tate Modern maakte. Hij stelde zich de vraag of een thuis wel een plek is en geen gevoel of eerder een idee. Suh behandelt precies de spanning die ik onderzoek: hoe een huis niet alleen een fysieke constructie is, maar een draagbare atmosfeer die wordt gevormd door geheugen, rituelen en materiële sporen. In de tentoonstelling wandel je door de gangen van Suh's gekende stoffen architectuur. Het werk vormt een conceptuele verdieping van mijn onderzoek naar de atmosfeer van een huis. Waar eerdere referenties zoals Sara Bomans de lege schil van een woning zichtbaar maken, toont Suh hoe die schil draagbaar en emotioneel geladen wordt. Suh komt met het inzicht dat we ruimtes niet achterlaten wanneer we verhuizen, maar met ons meedragen door tijd en verplaatsing.

Proces schetsen

Ik voel hier zeker aansluiting bij want ik draag de verschillende ruimtes uit de huizen waar ik woonde ook nog met mij mee. Als ik 's nachts in het donker mijn ogen sluit lukt het mij soms nog om de kamers volledig te visualiseren. Waarschijnlijk niet meer hoe ze er toen precies uitzagen maar wel de herinneringen die ik eraan meedraag. De Koreaanse uitdrukking 'walk the house', die hij als kind vaak hoorde vat dit precies samen: een huis is geen vaste coördinaat op een kaart, maar een verzameling herinneringen, rituelen en materiële sporen die zich mee laten nemen. Suh vertaalt dit concept naar een werkwijze die niet streeft naar exacte replicatie, maar naar het vastleggen van hoe een ruimte wordt ervaren. Zijn 'fabric architectures', opvouwbare ruimtes van doorschijnende stof, en zijn aandacht voor alledaagse elementen zoals lichtschakelaars, deurknoppen en stopcontacten, die hij 'specimens' noemt, laten zien dat atmosfeer niet in complete kamers zit, maar in de kleine, herhaalde interacties met een plek. Juist die vertrouwdheid, die onbewuste geborgenheid, maakt van een fysieke constructie een thuis. Zijn werken zijn bewust imperfect, stof geeft mee, papier vangt niet elk detail. Het gaat hem om het oproepen van een gevoel, niet om een meetkundige registratie.

Waar ik mijn herinneringen aan vroegere woningen teken op basis van impressies in plaats van officiële plannen, bevestigt Suh dat atmosferen impressionistisch zijn en niet in blauwdrukken gevangen kunnen worden. Zijn werk fungeert daarmee als een brug tussen het fysieke verval en de standvastigheid van wat overblijft: de muren verdwijnen, de vloeren worden weggehaald, maar de sfeer, de rituelen en de gelaagdheid van herinneringen reizen mee. Door Suh naast mijn eigen observaties en andere bronnen te plaatsen wordt de kern van mijn onderzoek

Foto van de verbouwingen, Opoeteren, 2026

helderder: een huis is niet louter een constructie van beton en hout, maar een levende, draagbare atmosfeer. Het is een schil die geschiedenis vasthoudt, geborgenheid biedt in het alledaagse, en telkens opnieuw wordt herschreven door wie er doorheen loopt, erin woont, of erin terugkeert in herinnering.

De verbouwing

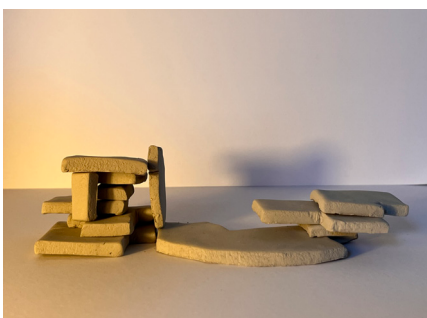
Aan het begin van mijn opleiding als grafisch ontwerper had ik nooit gedacht dat ik tijdens mijn studie midden in een totale renovatie van een woning uit 1830 zou staan. Bij het graven van de sleuven rondom de binnenmuren voor de nieuwe fundering, bleven er telkens weer stukken oudere funderingen en restanten van muren die ooit kamers afbakenden naar boven komen. Alsof het huis een levend organisme is, met littekens van eerdere verbouwingen en afbraken. In het boek *Poëtica van de architectuur* van Ann van Sevenant wordt er gesproken over het verschil tussen het verborgen innerlijke gedeelte en het uiterlijke gedeelte. We kunnen slechts raden naar de innerlijke evoluties die het huis in al die jaren heeft meegemaakte. Dat is ook een groot aspect van mijn fascinatie, het onwetende, het verschil tussen binnen- en buitenkant, tussen lichaam en geest:

“Wanneer de klassieke dualismen, waaronder dat van het lichaam en geest, in twijfel worden getrokken, wordt het lichaam niet meer beschouwd als een oppervlak waarachter zich een activiteit afspeelt die van een volslagen andere natuur zou zijn. Op dat moment wordt duidelijk dat binnen en buiten toch niet zo duidelijk tegenover elkaar afgelijnd zijn als men maar al te graag dacht.”

Ann van Sevenant, *Poëtica van de architectuur*, 1994

Ik wil al die verschillende atmosferen die achter de vier muren leefde voelen en ervaren. Ooit was in het huis een slagerij, daarna kort een buurtwinkel en later ook een café. Hoe vaak tussen deze verschillende bestemmingen zou de ruwe grot zijn naar boven zijn gekomen? Zouden die verleden tijden, echo's van arbeid, gesprekken en ontmoetingen, niet ook mee resoneren in de atmosfeer van nu? Het huis ademde een heel specifieke sfeer toen ik er voor het eerst binnenstapte. Het was oud, muf en verlaten. De bewoonster die er tot kort voor de verkoop woonde, verbleef enkel nog maar op de benedenverdieping. Op de bovenverdieping was de tijd nog harder blijven stilstaan. Lichte plekken op de muren gaven de locatie van verdwenen schilderijen en foto's aan en indrukken in de tapijtvloeren de plaats van verdwenen meubels. Nu alle vloeren, binnenmuren en plafonds verdwenen zijn voelt de ruimte opnieuw heel anders. Het keert terug naar de ruwe kern. En ik krijg steeds meer het gevoel dat mij doet denken aan een koude, donkere, natte grot. Het begin.

Misschien is ontwerpen wel niet zo anders dan renoveren. Je werkt met lagen, je zoekt naar onderliggende structuren, en je probeert iets nieuws te maken uit een verhaal van wat ooit was. In die spreekwoordelijke ruimte, tussen het oude en het nieuwe, leer ik niet alleen over constructie, maar ook over tijd, geheugen en de kracht van plekken die blijven leven in hun verandering.

Kleivormen van aparte kamers uit de plattegronden

In zijn project *Groundworks* uit 2022 ontwierp hij een reeks lage betonnen sculpturen, geboren uit een fascinatie voor het onzichtbare fundament: de basis waarop alles rust, maar die zelden opvalt. Het raakt aan wat ik zelf ervaar tijdens het renoveren: de fundering die we blootleggen, de verborgen lagen die we ontdekken, het besef dat elk huis een geschiedenis draagt die dieper gaat dan wat we zien. Vanderbekes werk herinnert me eraan dat het fundament, zowel letterlijk als figuurlijk, niet alleen draagt, maar ook verhaalt. Het is het begin van alles, en toch het meest vergeten. Misschien is het juist daar, in die onzichtbare lagen, dat de ware atmosfeer van een plek schuilt. Ik ben zelf gaan experimenteren met verschillende lagen door de vormen van de kamers in de plattegronden in klei te gaan namaken en op elkaar te stapelen. Zodat de dromerige tekeningen fysiek werden. Zo kon ik op een makkelijke manier kleine sculptuurtjes opbouwen en weer afbreken. Als een soort bouw pakket.

In mijn project zoek ik naar een manier om beide kanten van een plek zichtbaar te maken: de dromerige, bijna ongrijpbare herinnering en het tastbare, materiële fundament waarop alles rust. Sofie Van der Linden en Bram Vanderbeke vertegenwoordigen voor mij deze twee polen en toch vullen ze elkaar aan. Waar Sofie tekent wat ze voelt en zich herinnert, legt Bram net bloot wat verborgen blijft: het beton onder de grond, de basis die alles draagt maar zelden gezien wordt. Ik wil deze twee lagen samenbrengen. Enerzijds de plattegronden uit herinnering, getekend zoals ze in mijn hoofd bestaan, met kamers die te groot of te klein zijn, gangen die eindeloos voelen en verdwenen hoeken. Anderzijds de fysieke realiteit die ik nu blootleg: de oude funderingen, de littekens op de muren, de restanten van eerdere levens die dit huis heeft gekend.

Procesfoto's sculpturen

Door beide naast elkaar te tonen, ontstaat een volledig beeld van wat een huis eigenlijk is: niet alleen een constructie van muren en vloeren, maar ook een constructie van herinneringen, gevoelens en onzichtbare geschiedenissen. Het ene kan niet zonder het andere. In die spanning tussen wat was, wat is en wat blijft, zoek ik naar atmosfeer die ik mij herinner. Ik ging opzoek naar de combinatie van het droomachtige en het vaste. De vormen die naar boven kwamen in de plattegronden die ik tekende wilde ik omzetten naar fysieke, ruwe fundamenteën. Beton was voor mij de perfecte vertaling van het vaste, consequente. Voor de vorm van de sculpturen dacht ik aan een vierkant, een basisvorm, een vertrekpunt voor opbouw. Het formaat werd 20cm op 20cm zodat de kubus klein genoeg is om vast te houden, maar groot genoeg om je in te verdiepen. Een kamer die je uit het grote huis kunt halen om apart te kunnen bestuderen. Ik wilde zowel de atmosfeer van de grot als het lege huis naar boven laten komen, dit deed ik door gangen te creëren in de betonnen kubussen. Ik sneed uit blokken isolatieschuim de vormen van de leefruimtes in de huizen waar ik gewoond heb. Omdat die mij het best zijn bijgebleven en ook het hart van het huis waren.

Vervolgens plakte ik de schuimvormen vast in de mallen. Ik wilde niet dat de gang volledig doorliep en er dus een doorkijkgat ontstond maar meer een doorgang die eindigt in een ruimte, waardoor het licht-donker spel nadrukkelijker aanwezig is. Iets dat in grotten soms aanwezig is wanneer er een gat ontstaat en de zon deels kan binnenschijnen. Ook de grote 'hallen' die te vinden zijn in grotten vormden een inspiratie. Een nauwe gang kan plots eindigen in een enorme hal. De mallen werden gevuld met een betonmengsel.

Sculptuur 1

Om te voorkomen dat er luchtbellens zouden ontstaan gebruikte ik een trilplaatje tegen de randen van de malen. Nu moesten de mallen enkele dagen drogen. Het uiteindelijke resultaat had gebreken maar die geven net een bepaalde kwetsbaarheid aan de harde lijnen in het werk. Er ontstaat een bepaalde organische rauwheid, een contrast tussen het binnen en het buiten en het licht en schaduw spel dat bepaalde details laat zien en ze juist ook aan het zicht onttrekt, dit is ook iets niet stuurbaars dat komt door het proces. De sculpturen hebben een grootsheid, en dat is precies wat ik voel als ik grotten bezoek. Een combinatie van een geborgenheid en monumentale ruimte. Ze zijn voor mij een vertaling van het vaste en het consequente: zij zijn het fundament, dat onzichtbare maar dragende aspect van een plek. Toch wilde ik dit niet los laten staan van het dromerige, de persoonlijke invulling die een ruimte pas echt zijn atmosfeer geeft. Precies hier vind ik een parallel met het werk van Do Ho Suh. Zoals hij huizen beschouwt als verzamelingen van herinneringen en dagelijkse rituelen, zo ervaar ik het maken van collage als een eigen, terugkerend ritueel doorheen mijn opleiding.

Ik heb altijd graag met collage gewerkt, en nu ik op de werf sta, herken ik hetzelfde proces. Het verbouwen voelt als het werken aan een levende, ruimtelijke collage: er is een constante deconstructie en manipulatie van materialen, een dagelijks herschikken van lagen en structuren. Wat gisteren nog gesloten was, ligt vandaag bloot; binnen enkele dagen transformeert de plek volledig. Het uit elkaar halen en opnieuw in elkaar zetten van beelden, het zoeken naar een consistente visuele taal, dat is precies de brug die ik zoek. Het verbindt het vaste, architecturale fundament met het dromerige, de gelaagde invulling van geheugen en ervaring.

Collages bachelorproef

Zo wordt de combinatie voor mij compleet. Voor de collages gebruikte ik fotomateriaal van de bouw, omdat die toch wel als een rode draad doorheen mijn project geweven zit, in combinatie met knipsels uit allerlei magazines. Ik denk niet dat ik een vaste of overzichtelijke werkwijze heb bij het maken van collage, vaak gebeurt het vanzelf. Elk object of elke vorm die mijn interesse opwekt knip ik uit en dit resulteert dan in een grote puzzel.

Reflectief besluit

Terugkijkend op dit onderzoek besef ik steeds duidelijker dat mijn fascinatie nooit echt ging over muren, vloeren of daken. Het ging over wat daartussen hangt, wat erin blijft hangen, en wat eruit verdwijnt als je vertrekt. Het huis als geconstrueerde grot was voor mij geen mooie metafoor, maar een ervaring. Telkens als ik op de bouw stond, zand en stof van de oude funderingen afveegde, of zat te zoeken naar de contouren van de kamers waar ik in woonde, voelde ik diezelfde behoefte aan beschutting, geborgenheid, een thuis. Mijn zoektocht begon bij de leegte. Bij het besef dat een huis, net als een schil of een kartonnen doos, pas betekenis krijgt door wat erin heeft geleefd. Het tekenen van plattegronden uit geheugen voelde niet als reconstructie, maar als opgraving. Soms kwamen ruimtes groter terug dan ze waren, soms verdwenen hoeken volledig. Precies zoals Sofie Van der Linden laat zien: herinneringen zijn geen vast gegeven, maar een impressie die wordt nagelaten. Door die tekeningen in klei te vertalen, kreeg het vluchtige ineens gewicht. Ik kon stapelen, afbreken, opnieuw beginnen, alsof ik zelf terug opbouwde aan de geschiedenis van die plekken. Maar het vluchtige alleen volstond niet. Ik zocht naar het dragende, het onzichtbare fundament waar Bram Vanderbeke over schrijft.

De betonnen kubussen werden mijn antwoord op die vraag. Ruw, zwaar, consequent. Door er gangen en ruimtes in uit te snijden, ontstond er een spel van licht en schaduw dat me terugbracht naar grotten: die spanning tussen geborgenheid en monumentale leegte, tussen wat je ziet en wat je voelt. Tijdens het proces werd steeds duidelijker dat ik niet op zoek was naar een vaststaand antwoord, maar naar een taal. Peter Zumthors inzicht over atmosfeer als samenspel van materiaal, licht en emotie gaf woorden aan wat ik intuïtief voelde. Sara Bomans' lege maquettes leerden me dat leegte geen eindpunt is, maar een uitnodiging, een uitnodiging tot invulling. En Do Ho Suh bevestigde wat ik als kind al meedroeg: een huis laat je niet achter, je neemt het mee. Niet als blauwdruk, maar als ritueel. Mijn eigen renovatie werd de levende test hiervan. Elke laag die we wegbraken, elke fundering die blootkwam, was een bevestiging dat een huis een archief is. Geen statisch archief, maar een ademend organisme dat littekens draagt.

Wat dit project mij heeft geleerd, is dat atmosfeer niet te vangen is in één medium of één moment. Het zit in de spanning tussen het vaste en het vluchtige, tussen beton en herinnering, tussen de koude, natte kern van een leeg huis en de warme herinneringen die erin zijn achtergebleven. Collage werd mijn manier om die spanning vast te houden: een proces van afbreken en weer samenstellen, net zoals renoveren, net zoals herinneren. Het is niet altijd overzichtelijk, het is vaak puzzelen, maar precies daarin ligt de kracht. Een thuis is geen perfecte constructie. Het is een opeenstapeling van sporen, van rituelen, van licht dat op een bepaalde manier viel op een bepaalde dag. En misschien vind ik dat wel het mooiste aan dit werk: dat ik niet probeer de atmosfeer te reconstrueren, waar ik in het begin naar streefde, maar ruimte maak om haar opnieuw te voelen. Tussen het oude en het nieuwe, tussen de grot en het huis, tussen wat was en wat blijft.

Bronnenlijst:

Achmatova, Anna. Gedichten. Vertaald door Margriet Berg en Marja Wiebes. Amsterdam: Uitgeverij Van Oorschot, 2023.

Dusseldorp & Amkreutz (2020). 'Het Wilde Westen': Nederlandse jager-verzamelaars wilden duizenden jaren niet boeren. Wetenschap.nl. <https://hdl.handle.net/1887/3188401>

Bomans, Sara. "Memories of Houses." Sara Bomans. <https://www.sarabomans.be/index.php/work/memories-of-houses/>.

Thanks for the view, Mr. Mies: Lafayette Park, Detroit. Danielle Aubert, Lana Cavar, Natasha Chandani. Uitgever: METROPOLIS.

Zaxarov, Alexander. "Bruder Klaus Field Chapel by Peter Zumthor." Thisispaper. February 21, 2024. <https://www.thisispaper.com/mag/bruder-klaus-field-chapel-by-peter-zumthor>.

Zumthor, Peter. Atmospheres: Architectural Environments. Surrounding Objects. Birkhäuser Architecture, 2006.

Tate. 2025. "The Genesis Exhibition: Do Ho Suh: Walk the House." Tate Modern, London, 1 mei - 26 oktober 2025. <https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-modern/the-genesis-exhibition-do-ho-suh>.

Suh, Do Ho. Do Ho Suh: Walk the House. London: Tate Modern, 2025. Exhibition May 1 – October 26, 2025.

Van Sevenant, Ann. 1994. Poëtica van de architectuur. Antwerpen-Baarn: Hadewijch.

Sofie Van der Linden, Sofie Van der Linden (website). <https://www.sofievanderlinden.be/>.

Bram Vanderbeke, "Groundworks," Bram Vanderbeke (website). <https://bramvanderbeke.com/groundworks/>.